

PANUN pakinoita

Kemistä Kalajoelle, Kalajokilaaksosta Kajaaniin!

Junat jyräävät, autot hyrräävät. aikatauiussa tai ulkopuolella, ajassa ja jäljessä. Maisemat vilahtelevat. Petit vaihtuvat ja paita vaihtuu, kun käväistään kotona Oulussa, ja taas kuvat kulkevat junan ikkunassa ja auton ikkunassa. Kun tulee hiljainen tuokio jossain hotellihuoneessa, jonka persoonaton puhdas ilmapiiri inspiroi ajattelemaan ulkopuolisia, tai jossain ystävällisessä peräkamariissa, kulkevat ne uudelleen, muistot — muistikuvina. Toiset kuvat ovat himmeitä, toiset kirkkaita. Välillä masentavat kokemukset mustaavat muiston ja kuva on harmaa kuin joku huonosti onnistunut ja tuhriutunut lehtikuvalaatta. Välillä taas on niin hyviä kuvia, että kaikki kiittää yhtenä valkeana kristallinkirkaana loputtomuutena kuin kuvitelma taivaan ihanuudesta. Täytyy aurinkolasittoman oikein varjostaa silmiään.

Tämä on kevättalvea, tämä! Ja tällaista on kevättalvinen maakunnan kiertäminen.

Ei siitä itse asiassa niin kovin kauan ole, kun kävin Kemissä, mutta kun sen ja tämän väliin mahtuu niin monta pitäjää, tuntuu tuo jo taakse jääneeltä. Otinkin oikeastaan Kemini nimen otsikkoon vain sanasoinnun vuoksi, sillä kunnan Kemissä olivat toimitettavani sensorttisia, että en ehtinyt kaupungin elämännenosta otetta saamaan. Muistanpahan vain Kemini pilvenpiirtäjän kohdalla reitini poikittaneen muutamien hiihtopöykysten turistien reitin. Ruotsia nuo vielä reistasivat puhuakin, vaikkei se tähän asiaan vaikuttanut. Oivat kai junan seisossa hieman kaupunkia katselemassa. Tuntui toinen daameista hyvin myötämielisellä äänellä selittelevän toiselle, että kyllähän tällaisiakin kaupunkeja on kiintoisa käydä katsomassa, mutta että täällä pitäisi olla — ei, kyllä täällä tietysti olisi mahdollon elää. Ja hän sanoi sen niin päivänvälisenä asiana, että minua hiukan nauratti.

Voi veikkoset ja naikkoset: eiköhän sitä elettäne hieman kummemmissakin kylissä kuin Kemi, josta ovat vielä raahitvat sanoa, että Kemistä olhaan ja kehathan sanoa (on kai siinä tuo h ?)! Mutta kun ihminen puhuu ajattelematta nenänvarttaan pitemmälle, niin siitä tulee sitten jos mitä.

Näillä erinäisillä matkoillani olen koettanut mahdollisimman paljon lukea, koska se on kirjoittavalle ja ajastaan ja ajastaan nimenomaan kirjoittavalle ihmiselle yhtä tärkeää kuin syöminen. On ollut matkalukemisena m.m. tasavallan tuoreimman kirjallisuuslehden, Suomen Kulttuurirahaston suojeluksessa taipaleensa aloittaneen Parnasson ensimmäinen numero. Se onkin antanut aika paljon. Sieppaan siitä taiteilija Erkki Kuloveden kirjoituksesta »Miksi tehdään taidetta ja kenelle» tällaisen lainauksen:

»Kun nyt näitten kaarrostojen jälkeen palaamme kysymykseen, miksi tehdään taidetta, niin toteamme, että sen määrää taiteilijassa asustava, maalausellisia mielikuvia ilmaisemaan predestinoitu sisäinen pakko, imperatiivi, joka on ihmiselle kuuluva ainutlaatuinen syntymälähjä ja johon on kytketty hänen henkisen kasvunsa mahdollisuus.»

Eikä muuta. Ja tämäkin vain niille — toisille ja monille, joiden mielestä taiteileminen, maalaaminen tässä tapauksessa nimenomaan, on jotain kuitenkin ja kaikesta huolimatta ja siitäkin huolimatta, että taulujenkin yhteydessä rahakin voi liikkua (ja sehän se monien mielestä vain on hyödyllistä) vähemmän tärkeää, sellaisille yksilöille sopivaa, joista ei kunnan työhönkään ole. Ja sellaisille tuon myös jäljensin. Joiden mielestä maalaamaan nyt jokainen voi oppia ja opetella (ja moni muka opettelee-kin ja puhututtaa itseään sitten taiteilijaksi), kokonaan riippumatta siitä, tunteeko kutsumusta alalle vai ei. Ja vielä sellaisille, usein lahjakkailekin, joiden mielestä näytellä taiteilijaa on tärkeämpää kuin yrittää olla taiteilija, vaikkei sitä kukaan näkisi eikä tunnustaisi.

Eräänä hohtavan valkeana aamuna olin sitten keltaisella linjalla menossa rannikkotietä Kalajoelle. Minulla on siihen pitäjään vähän lukkarinrakkautta, mutta asialle minä nyt kumminkin tällä kertaa olin menossa. Jossain laulussa, jota ylioppilaina Ostrobotnialla laulettiin, puhutaan muistaakseni Kalajoen kaupungista. Siihen aikaan, kun se laulu on syntynyt, on mahdettu kaupungilla tarkoittaa Kalajoen Plasia eli Markkinaa, kuten Santaholmalle päin viittaavassa keltaisessa tienviitassa sanotaan. Se onkin aika merkittävä se Markkina, jossa m.m. elelee vanha kanteleen tekijä ja tietomies Kilpinen. On kai hieman ikätoveri Iin Haminan kanssa, jossa viimekuuluman sielläkin olen käynyt, hengenheimolainen niin sanoakseni, mutta ei niin tyylipuhtaana säilynyt.

Jos siis silloin, niin hyvin kai sitten nyt voi Kalajoen kahdelle rannalle rakentunutta komeaa kylää karasteerata vaikka kaupungiksi.

Kalajoella tapasin monta hyvää ystävää ja kylänmiestä hyvämuistisista Rovastista alkaen. Erikosen mieluisana ja elävänä jäi mieleeni pari hiljaista iltapuhdetta ja aamuvarhaista erään kaukaisen sukulaistalon valkeassa kamarissa. Se kamari panisi minut runoilemaan, jos siihen taipumusta olisi! Yksinkertainen se oli, mutta juuri siksi siinä oli tyyliä. Ja valkoinen se oli, sisällä, ja siksikin, että siinä oli ikkuna kolmella seinällä ja ikkunoissa kotikutoiset vaaleat verhot. Ja niin rauhaista se oli, että teki sydämelle hyvää. Eräänä yönä ajattelin, että jos joskus jokin ei ottaisi luonnistuksekseni ja minä saisin valita, niin sinne minä menisin, siihen valkeaan kamariin ja siellä se onnistuisi.

Tätä kirjoittaessani taas eräässä viihtyisässä vieraanvaraisessa kamarissa Vuokatin juurella (on siinä kyllä lumilakeuden peittämä lahti Vuokatinrannan ja minun välillä), on minua jo lähempänä, muistoissakin, toinen tuttu maalaistalon kamari tuon mahtavan vaaran toisella puolella. Siellä olin tästä kirjoittamisesta edellisestä yönä ja eilen. Se on vanhan harmaan talon uusin kamari, jonka emäntä aina minulle jättää enkä voi enkä osakaan kieltäytyä. Eikä se sopiikaan. Ja jos missä, niin siellä on

rauha. Koko kylä — sen nimikin on Vaarankylä — lepää omassa rauhasaan tälläkin hetkellä vielä paksujen nietosten keskellä. Minulle tuo sukulaistalo on kotini jälkeen rakkain ja leppään siellä aina (omituista: toisen kovan arkisen työn ympäröimänä) vajaassa vuorokaudessa enemmän kuin monessa muussa paikassa päivissä — jos nyt niihin sellaisiin päiviin missään mahdollisuutta onkaan. Ja nyt taas viime yönä, kun lepäsin puosohvan tuoksuvilla patjoilla kiiluvakarstaisen savusaunan suoman täydellisen nautinnon jälkeen raukeana — taas oii niin hyvä olla, ettei sananmukaisesti tahtonut voida olla: en voinut vähällä nukkua — ei unimatti tullutkaan.

Sellaisina hetkinä ihminen kokoo itsensä ja on aamulla kuin uudelleen syntynyt. Saada olla kerran taas kiirettä — se alkaa olla jo elinehto ihmiselle, jolle kiire on muuttunut elinehdoksi (ko?). Paradoksaalista, mutta mielestäni kuitenkin näin tulkittavissa.

Näiden kahden kylän välille on sitten mahtunut paljon. Oli ensin pitkältä Kalajokivartta, oli m.m. yöres Ylivieska, jonka läpi on puhkaistu uusi leveä katulinja ja jonka lakeuden laidalle on noussut mahtava viijamakasirakennus. Oli Oulainen, jossa oli niin paljon oivia ihmisiä, että piti myöhästyä myöhässäkin olevasta junasta. Niin, oli Oulakin ja se paidanvaihto. Ja — mutta oli siinä kyllä vielä sellainen talo Alavieskan puolella (jossa en malttanut olla puoli-päivää pysäköimättä, sen viikon loma», viikonloppu keskeiltä viikko), että sen piti jäädä mieleen. Talo, taloryhmä, kaikki vanhoja vankkoja, juuret kotitörmässä niin tanusti, että se oikein mieltä rauhoittaa aikana tällaisena, jolloin paljon on horjumista. Pirtit kuin Jukolan pirtti (mielikuvani ainakin), aitat kuin sitä varten, että voisi olla yleensä vanhan tutkijoita ja tuntijoita, kansatieteilijöitä. Onkohän nuo edes valokuvattu ja pohjapiirretty!?

Sitten oli Kajaanin kasvava kaupunki — ylös niinkuin sivuillekin, — kainuulaisten kauppakaupunki, puuyhtiöläisten kaupunki ja seminaari-ilaisten kaupunki. Monta siellä oli ystävää, mutta uutta oli minulle tällä kertaa elävä kosketus seminaarilaisiin, keskustelut heidän kanssaan ja tutustuminen heidän monipuoliseen opiskeluunsa ja moninaisiin harrastuksiinsa, mihin minua edes auttoi m.m. oppilaiden oma Raina-filmi, sinänsä vallan lystikäs ja selväntävä pikakatsaus. Pikkufilmin viimeisenä kuvana loisti palava kynttilänpätkä, mainio vertaus: palakoon kynttilänä, kansankynttilänä, jokaisen tulevan opettajan sydänliekki laajassa kotimaassa!

Panu